

YENİ TÜRK DEVLETİ'NİN KURULUŞU HAKKINDA

Doç. Dr. HASAN KÖNİ

GİRİŞ

Bir yazarın belirttiği gibi: "...milli inkılaplar, klâsik inkılaplar gibi, geçmişte süreklilik arzeden güçlü faktörlere dayanarak gelişen, tarihî açıdan özel protestolardır. Ancak yansıttıkları gölgelerde tamamen yeni şekilleri görmek mümkündür."¹ 1920 yıllarında Türk asıllı bir gazetecinin yeni Türk Devleti'nin kuruluşunda, kurucusu ile yaptığı görüşme ve intibalarında yeni Devlet yapısının yeni şekillerini görmek mümkün. France-Orient gazetesinin muhabiri Türk asıllı Alaattin Haydar'ın anıları ve yaptığı görüşmeler 105 sayfa kadar tutmakta. Bu gazetecinin bütün görüp duyduklarını aktaracak değiliz. Aktaracaklarımız inkılap teorisine uygun olarak, teoriyi destekleyen konulardır. Örneğin, halkın milli mücadeleye katılma hazırlığı, Mustafa Kemal'in kendine ve halkına olan güveni ve izleyeceği stratejiyi 1920'lerde tamamen belirlemiş olması, açık bir şekilde ortaya konmuş bulunuyor. Öte yandan gelişmekte olan ülkelerin inkılap statejisine örnek olacak yaklaşımları da Mustafa Kemal'le yapılan konuşmalarda görmek mümkün. Bu stratejiyi şöyle özetlemek mümkün: Yığınların uyandırılması, kongrelerle vatanın kurtuluşuna yönelik kamuoyu oluşturulması, kendinden güçlü düşmana karşı kırsal alanlarda teşkilatlanmak ve sınırlı çatışmaya girişmek. Belli bir güce erişilince düşman birliklerini sararak yok etmek, tabi bu iş için de düzenli ordular kurulmasına gitmek. Son aşama olarak halkın özlemlerini ve beklentilerini yerine getirmek. Alaattin Haydar'ın anılarında bu gelişmeleri izlemek mümkün².

I- ANKARA YOLLARINDA

Kitapta verilen bilgilere göre Alaattin Haydar yedi yıllık bir savaş muhabiri. Görevine, 1913 yılında başlamış, I. Dünya Savaşına giden yolda birçok olayı izleyerek Fransız halkına aktarmış. Ancak, kendisi soyundan

¹ Theda Skocpol, *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis*, Cambridge, Cambridge University Press, 1979, s. 2-3.

² Alaattin Haydar, *A Angora Auxrès de Moustapha Kémal*, Editions France-Orient, Paris, 1920, 105 sayfa. Alaattin Haydar'ın bu eseri Amerikan arşivleri araştırılırken bulundu. Doküman, 10 Şubat 1922 günü 867. 20265 endeks numarasıyla sınıflandırılmış.

geldiği milletin mücadelesine özel bir önem verdiğini belirtiyor. Eserinin giriş kısmında medeniyetin ordularının önünden kaçan binlerce göçmenin Ankara ve Konya'ya yığıldığını, bu kimselere önem verilmesi için medeniyetten çok uzakta bulduklarını belirttikten sonra, İngiltere'nin öldüğü sanılan Türklerin üstün mücadelesi karşısında tereddüde düştüğünü belirtiyor.

Yazar yolculuğuna, İngilizlerin savaş gemilerinin toplarını İstanbul minarelerine çevirdikleri İstanbul'dan, Bruen adlı gemiyle başlıyor. Yolculuğu İnebolu'da son bulacak. İnebolu'dan arabayla Ankara'ya geçecek. *Yolculukta karşısında oturan Fransız kıızıyla yaptığı konuşma Avrupalıların Kurtuluş Savaşı hakkında ne düşündüklerini ortaya koyuyor. Fransız bayan karşısındakinin bir gazeteci olduğunu öğrendikten sonra korkunç Kemalistlerden korkmuyor musunuz diye soruyor. Yazarın verdiği cevap ise ilginç. Zannettiğiniz gibi yamyam değiller. Yalnızca kendini medeni sayan Avrupa zihniyetinin küçük bir örneğini bu olayda görmek mümkün.* Gemiden inildiğinde kafalarında kalpak taşıyan insanlar var. Bunlar Kemalistleri temsil ediyorlar. Yazarın ilginç bulduğu diğer bir nokta gemiden indirilen içinde ne olduğunu bilmediği sandıkların üzerindeki "İngiltere'de imal edilmiştir" damgasının bulunması. İnebolu'da herşey sakin, tanıdığı kimselere Batı basınında bahsedilen kargaşadan söz edince herkes yüzüne alayla bakıyorlar. *Türkler öldürüyor. Kemalistler Hıristiyanları sürüyorlar diye İstanbul basınında kopan yaygaradan hiçbir eser yok. İstanbul'da işgal kuvvetlerine hizmet eder bir duruma girmeksizin Hıristiyan azınlıklar kendi işleriyle meşgul olmaktadır. Bütün toplumun silah taşımamasının yanında herşey eskiden olduğu gibi yürüyor. Herkes Ege sahillerini ateşe veren Yunanlılara karşı evini ve ailesini korumaya hazır. En ufak uyarıda halktan oluşan milis güçleri kendilerine daha önce gösterilmiş olan yerlerini alıyorlar.* Osmanlı Bankasının müdürü yazara Türk halkının Guillaume Tell zamanında olduğu gibi kurtuluşu için çaba gösterdiğini bu idealizmi Avrupalı spekülâtörlerin anlayamadığını belirtiyor.

Yazar, Ahmed Ağa adlı arabacının kullandığı arabayla Anadolu içlerine ilerlerken gördüğü manzaraları Tiroller veya İsviçre dağlarıyla karşılaştırıyor. Kaldığı hanın duvarında okuduğu yazı ise savaşanların fedakârlığını gösteriyor:

"Bir gecenin zavallı misafiri, herşeyi arkamda bıraktım. Tek tesellim ülkem için bana kıymetli olan şeyleri bırakmış olmam" imza, bir Türk.

Bu yazının altına gazeteci şu satırları yazıyor:

"Ankara'ya gitmekte olan bir gazeteciyim. Orada haksızlığa ve emperyalizme karşı mücadele edildiğini biliyorum. Bütün bu

mücadele yaşama hakkını korumak için. Bu çatı altında bir gece geçirdim, bir gece geçirmek bile hepimize açık olan Türk'ün kalbini anlamama yetti.”

İnebolu'dan Kastamonu'ya inen yazar bütün şehri bomboş bulur. *Görebildiği bir ihtiyardan bütün erkeklerin talime gittiğini öğrenir. Akşama davul sesiyle birlikte bütün talime gidenler geri dönerler. Yazar, başkaldırmış bir halkın bütün azametini gördüğünü söylemektedir. Ertesi gün Ilgaz dağına aşan yazar Koçhisar'a varır. Çankırı üzerinden yoluna devam eder.*

II - ANKARA VE MUSTAFA KEMAL PAŞA

Yazarın anlattıklarına göre bir çukurun içinde birkaç evin görülebildiği bir yer Ankara. Buna rağmen sokaklarında acayip bir kalabalık gözlenmekte. Bunların arasında göğüslerinde kurşundan şeritler taşıyan çeteler dikkati çekmekte. Bunların yanında talimden gelen askerler görülmekte. İstanbullu beyler ise arabalar içinde dolaşmaktalar. Her taraf çok kalabalık. Yazar içinde uyuyabilmek için bir dolap kiralyor. Kalabalığın arasında Türkistan'dan Anadolu'ya gelmiş olan Kırgız ve Tatarlara rastlanmakta. Hatta Bolşeviklerden kaçan Zenci ve Çinliler de var. Mustafa Kemal Paşa ise istasyonun yanındaki küçük bir evde oturmakta.

Yazarın enerjik ve güçlü biri diye tanımladığı Mustafa Kemal'le ilk görüşmesi kısa. Bu görüşmeden edindiği intibai ilk makalesinde şöyle belirtiyor:

“Küçük-Asya'da şimdi yeni bir Devlet var. Mustafa Kemal tarafından yaratılmış ikinci bir Devlet. Bu Devlet hürriyetin bayrağını kaldırmış, Trakya'nın ve İzmir'in işgalini kabul etmiyor³. Güvenlik tamamen sağlanmış, vergiler Kemalistler tarafından toplanıyor. Bütün bakanlar ve vekiller burada Bab-ı Ali bu durum karşısında açıklarını nasıl karşılıyor acaba.”

A - Yunanlıların durumu

Yazarın Yunan ordusunun durumu hakkında görüşleri şöyle özetlenebilir: *Yunan ordusu belli bir hat üzerinde yoğunlaştığı zaman ve topçu üstünlüğüyle Mustafa Kemal ordularını geriye doğru zorluyordu. Ancak şimdi Yunan cephesinin genişliği üç katına ulaşmış durumda, bu da onların durumunu çok zayıflatmış oluyor. Oysa, milliyetçiler askerlerini yeniden teşkilatlandırıyorlar. Türklerin yeni bir saldırı için cephelerini güçlendirdikleri zannediliyor ve bu sırada Yunan hatları içinde gerilla hareketlerini yoğunlaştırıyorlar. Yunan ordusu İzmir'e çıktığında Türkler hemen hemen silahsızdılar. Bu sıralarda Mustafa Kemal 100.000 kişilik bir ordu toplamayı başardı. Bolşeviklerin Bakü'yu ve Nahcivan'ı işgali ile İran-*

³ Alaattin Haydar, a.g.e., s. 32.

Rus hududundan silah yardımı alıyorlar, bunun yanında bütün Anadolu kıyılarında bulunan kaçakçılar un ve koyun karşılığında silah ve cephane taşımaktalar. Eski Gelibolu kahramanı Mustafa Kemal aynı teşkilatlanma metotlarını burada da uygulamakta. Bütün cephelelerde milliyetçiler silahlı çeteler kurup bunları Yunan ve İngilizlerin arkasına salmaktalar. Sivas'ta ve Konya'da cephane fabrikaları kurulmuş durumda. Avrupa barışa girmişken savaş burada başlamak üzere. Mustafa Kemal yanına Asya'nın bazı halklarını da çekmiş. Örneğin, Afganistan, Belucistan, Milliyetçi İran, Azerbeycan, Buhara ve Türkistan elçilikleri Ankara'da açılmış durumda.

Mustafa Kemal Yunan hatlarının arkasına çete denilen milislerini göndermekte. *Bu çeteler Kütahya, Afyon, Bilecik, Eskişehir, Afyonkarahisar, Denizli'de teşkilatlanmışlar. Genellikle elli atlı bir de makinalı tüfek taşıyıcısından meydana geliyorlar. Harekâtlar geceleri yapılıyor. Gündüzleri ise Türk köylerinde saklanıyorlar. Zorlandıkları zaman ise geri dönüp eksikliklerini tamamlıyorlar. Şimdilik İzmir hattında bu çetelerden 350 tane bulunduğu söyleniyor.*

Öte yandan gerilla savaşı sürdüren Kemalistler daha enerjik bir savunma için düzenli ordu kurmaya da çalışıyorlar. Bu nedenle komuta heyeti gittikçe merkezi duruma getiriliyor.

B - Dışişleri Bakanı Ahmet Muhtar'la bir görüşme

Bütün bakanlıkların ancak iki odadan ibaret olduğunu belirten yazar Ahmet Muhtar Bey'le yaptığı konuşmaları şöyle anlatıyor:

- Yunanlıların ilerleyişi sizi üzdü mü?

- Ordumuz etkinliğini artırdığı gibi, halkımızın sonuna kadar dayanma kararını da güçlendirdi.

- Kilikya'nın durumu nedir?

- Gerçekten Fransızların orada ne aradıklarını bilemiyorum. *Aylardan beri tamamen Türk olan topraklarda kan döküp duruyorlar. Versay anlaşmasında bu topraklar kendilerine bırakılmamıştı. Suriye'yi bilmem ama Kilikya bizim kendi evimizdir. Adana'da birkaç parça toprak kazanmak isterken Fransa Doğu ülkeleri arasındaki sempatisini kaybediyor. İtalyanlar aynı hatayı işlemeyerek kendi kanlarını buralarda dökmədiler. Türkler, Trakya ve İzmir'de olduğu gibi burada da büyük çoğunluğu teşkil ediyorlar. Kilikya halkı kendi kaderinin Ermeni çetelerine terk edildiğini görerek ayaklanmış ve bağımsızlığı için çatışmaya başlamıştır. Aynı hareket kendilerine karşı sistematik bir öldürme hareketine girişmiş olan Yunan işgal bölgelerinde de başlamıştır. Yunanlılar, İngilizler ve Fransızlar işgal ettikleri bölgelerden denize atıluncaya kadar Müslümanlar kendileriyle çatışmaya*

devam edeceklerdir. Doğu halklarının yabancıların boyunduruğundan kurtulması tabii ve kaçınılmazdır.

III - MUSTAFA KEMAL'LE GÖRÜŞME

Kurtuluş hareketinin lideri ile randevu alan yazarın daha önce belirttiği gibi Mustafa Kemal gar yakınında bir evde oturmaktadır. Yazar, Ankara'daki evlerin genellikle tozlu olmasına karşın burasının temiz ve pırl pırl olduğunu belirtiyor. Üst katta basit bir tarzda döşenmiş olan bir odaya kabul ediliyor, kendisini Mustafa Kemal Paşa karşılamaktadır. *Yemekte İsmail Fazıl Paşa da bulunmaktadır. Yemek Avrupalı ve hafif. Mustafa Kemal her gece ikiye kadar çalıştığını söylüyor. Yemekten sonra röportaj için salona geçiliyor. Yazar Paşanın Fransızca konuştuğunu belirtiyor. Mustafa Kemal'in I. Dünya Savaşı konusundaki fikirleri şöyle:*

"1914'te Almanya Belçika'nın bütünlüğünü garanti eden anlaşmayı ihlâl ettiği zaman İngiltere incinen gururunu savunmak için silahlara başvurdu. Dünya Kayzer'in bu tutumu karşısında kızgınlıktan titredi. Beş sene sonra, Mondros ateşkesinin hükümlerini imzalayan İngiliz temsilcisi Amiral Galtrop savunmasız bir millete silahla saldıran bir kimsenin utancı, içindeydi.

Yunan ordusu hiçbir neden olmaksızın İzmir'e çıkıyordu ve işlediği cinayetlerle bütün Anadolu'yu ayaklandırmıştı.

İngiltere Belçika'da şerefini kurtarmaktan gururlu idi ancak, tarihini Doğuda izlediği emperyalist politika ile kirletti ve sömürge geleneği için hatalı bir adım attı.

- Başarılarınızdan emin misiniz ekselansları?

- Hiç şüphesiz, yetmişbeş yıldır yüzlerce Komitacı dağlara çıktılar ve üzerlerine gönderilen Türk orduları ile çatıştılar ve ordular onları yenemedi. Bugün kendi dağlarına tırmanma sırası Türklere gelmiştir. Şimdi onlar gerilla savaşı yapacaklardır. Bu durum uzadıkça biz kazanacağız. Bütün zulme uğramış milletler bize yardım etmektedirler ve ilerde bizi taklit edeceklerdir. Yunan ordusu bu kampanyaya karşı koyabilecek midir? Onlar arkalarında ailelerini ve ticaretlerini bıraktılar, kendi derilerini kurtarmaya çalışacaklardır. Oysa, Türk gönüllüler köyleri işgalciler tarafından yakıldığı, aileleri dağıldığı için ölüm kalım savaşı vermektedirler.

Bir tarafta fethetmek isteyen bir ordu, öbür tarafta kendi ocağını koruyanlar var. Savaşı kim kazanır dersiniz? Bugün Yunan ordusunun arkası çetelerle dolu kurşunları sırtlarına yiyorlar. İşte

önümüz kış, o da önemli bir faktör olacak... *Llyod George'un emirlerine uyan Venezilos 500.000 kişi yığılsa bile savaşı kazanamayacak, kendilerine ait olmayan bu topraklarda binlerce ceset bırakarak çekilecekler.*

- *Ekselans, dış basın sizi Sultan'ın çıkarına aykırı hareket etmekle suçluyor.*

- *Askerlerim ve bu halk eski halifelerimiz tarafından bize bırakılan bu toprakları korumak için mücadele ediyorlar. Aziz saydığım nedenimin başarısına körü körüne inanıyorum. Çünkü gerçek adaleti temsil ediyordum*"⁴.

IV - KURTULUŞ SAVAŞININ NEDENİ

Millet Meclisini ziyaret eden yazar koridorlarda *İsmail Fazıl Paşa* ve *Muhiddin Paşa*'ya rastlar ve gene aynı koridorda *Hamdullah Suphi Bey*'le buluşur. Yazarın bu kişilere sorusu Anadolu'nun ayaklanma nedenidir. Ali Fuad Paşa'nın babası olan *İsmail Fazıl Paşa* kendisine bu konuyla ilgili bir dosya sunar, dosyadaki dokümanların özeti yazara göre şöyledir:

"Yunanlılar İzmir'e çıktıklarında Mustafa Kemal Paşa ordu genel müfettişi olarak Erzurum'dadır. Bu haber üzerine *Türkiye'nin bu küçük Devletler tarafından* parçalara ayrılacağını gördü. Erzurum'da bu konuda neler yapılması gerektiğini belirlemek üzere bir kongre toplanmasına karar verdi. *Kongreye batı ordusunun bütün komutanları ve dinî eşhas davet edildiler. İşte bu kongrede batıdaki bütün eyaletlere, Antanta karşı değil, ancak Yunanistan, Ermenistan gibi küçük devletlere karşı konulması için haberler gönderildi. Erzurum Kongresi milli müdafaanın çekirdeğini oluşturdu.* Bunun yanında Mustafa Kemal herkesin takdir ve tasvibini alarak görevine başladı. Sivas, Erzurum, Trabzon, Van, Diyarbakir, Samsun ve diğerleri hemen harekete katıldıklarını bildirdiler. Bu sırada karaya çıkar çıkmaz *Yunanlıların Aydın, Menemen gibi illerde yaptıkları mezalim ümitsizce de olsa köylülerin ayaklanmasına yol açmıştı. Bunlar aralarında gruplanarak etkilerini her gün biraz daha artırdılar. İki ay içinde İstanbul'dan gelen binlerce subayla bir ordu çekirdeği oluşturuldu.* Bu sırada ben de Sivas'a çağrıldım; imparatorluğun yarısını kapsayan ikinci bir kongre burada toplanıyordu. Milliyetçi hareket Sivas'ta başladı ve İzmir'e doğru yayıldı. *Ankara valisi İngiliz taraftarı Eskişehir'deki General Scotland'ın adamı, dervişler ve misyonerlerin çabaları boşa çıktı. Halk ayaklanarak tüm karşı girişimleri önledi. Muhittin Paşa İstanbul'a kaçtı. Bütün bu*

⁴ Bu konuşmalar ve devamı için bkz.: Alaattin Haydar, a.g.e., s. 50-54.

olaylar üzerine Sivas Kongresine katılanlar sultana bir telgraf çekerek yarım saat içinde kendisiyle direk temasa geçmek istediklerini belirttiler. Cevap gelmeyince İstanbul'la olan bütün bağlantı kesildi. İstanbul işgal edilince General Scotland kan akması önlemek için Eskişehir'den çekildi şimdi tüm Anadolu yabancılara köle olmamak için mücadele ediyor. İslamın dostu rolünde olan İngilizler inşallah bu savaşımızı anlar ve gereksiz müdahalelerde bulunmazlar.”

Yazar daha sonra Mustafa Kemal'in yakınlarında eskiden tanıdığı Dobrucalı Sabri Bey'e rastlar. Kendisi Romanya ordusunda suvari subayı iken Türk olduğu için Türk ordusuna ilhak etmiştir. Yazar, Kurtuluş Savaşının nedeni üzerine aynı soruları Sabri Bey'e sorar. Sabri Bey elindeki dosyadan kendisine gönderilen ve Yunanlıların çeşitli illerdeki zulümlerini anlatan telgrafları kendisine okur⁵. Telgrafların çoğunda Yunanlıların Müslüman ahaliye karşı giriştikleri mezalim anlatılmaktadır. Oluşturulan Yunan çeteleri trenlere ve İzmir civarındaki köylere saldırmaktadırlar. *Olayların şiddeti Kuşadası ve Söke'ye kadar yayılmaktadır.* Yerli Rumlar tarafından girişilen katliamlar Aydın'ın Müslüman ahalisini kızdırarak yeni olayların doğmasına yol açmaktadır. *57'nci bölük komutanı Şefik imzasıyla gönderilen bir telgrafta: “İttifak Devletlerinin işgali gereken yerler varsa, insanlık adına işgaller Fransız, İngiliz ve Amerikalılar tarafından yapılsın” denmektedir.*

Nadir Paşa tarafından İzmir'den gönderilen bir başka raporda “İşgalci Yunanlılar arasında iki sıra halinde yürümekte olan Türk subaylarına ellerinde tabancalar bulunan Yunanlı askerler tarafından sürekli ateş edilmektedir. Rıhtıma toplanmış olan azınlıklar bu olaylara katılmaktadırlar. Şiddetle yağmaya başlayan yağmur sayesinde olaylar şimdilik durulmuş görünmektedir” denmektedir. Rıza Bey Anadolu'nun neden ayaklandığını soranlara elindeki telgrafları ve raporları göstereceğini söyler.

Kilikya'nın işgaline karşı Fransız askerlerine atılmak üzere özel bildiriler hazırlanmıştır. Fransız askerlerine hitap eden bildirimlerde özetle şöyle denilmektedir: Versay Antlaşmasıyla size verilmeyen bu topraklarda ne aradığınızı şeflerinize sorunuz. Alsas ve Loren'i alarak bir zafer kazandınız, sizinle barış içinde yaşamak isteyen Türk halkının topraklarında ne arıyorsunuz?

Kilikya konusunda yazara bilgi veren Fevzi Paşa: “Şimdiye kadar Yunan cephesine önem verdiğimizden bu cepheyi ihmal ettik. Ancak, bazı

⁵ Telgrafların metinleri için bkz.: Haydar, *a.g.e.*, ss. 71-77.

milisler Fransız askeri durumunu kritik hale sokabilmektedirler. Kilikya sorununu Fransa ile kan dökmeden halletmek istedik. *Askeri düşünce tarzı akla galebe çaldı, Fransızlar bize karşı Ermeni çetelerini barış içindeki kırlarımıza salmaktan çekinmediler. Savaş isteyenler gereken cevabı alacaklardır.*" demektedir.

V - MEZOPOTAMYA CEPHESİ

Nihad Paşa'nın yardımcılarından yaralı bir Kemalist subay, yazara, İngilizlerin ileri sürdüğü gibi durumun bu bölgede sakin olmadığını belirtir. İngilizler Bağdat'tan Basra'ya uzanan 600 millik bir cephede Araplarla uğraşmaktadırlar. Emir Hüseyin'in akrabası olan *Emir Ali* adlı bir Arap İngilizlere karşı ilk isyan bayrağını çekmiştir. Kerbela'da geçici bir hükümet kuran Emir Ali Cebel ve Monentefik'teki Arapların da isyanı üzerine, Kemalistlerle bir birlik kurmak üzere Anadolu'ya bir delegasyon göndermişlerdir. Kendilerine derhal yardım gönderilmiş. 13'üncü ordu Nihad Paşa'nın emri üzerine Musul'u işgal etmiştir. Ordunun 2 ve 5'inci bölükleri ise Arapların yardımıyla Samara'da İngilizlere karşı savaşmaktadırlar.

İranlılar Tebriz'de milli bir hükümet kurmuşlardır. Kemalistlerle işbirliğine girerek 3'üncü bir cephe olarak İngilizlerin karşısında yer almışlar. Emir bütün Mezopotamya'nın bağımsızlığı için mücadele etmekte. Avrupalılar tarafından bilinmeyen bu Devletin bütçesi gayet iyi işlemektedir.

VI - HALİDE EDİP'LE BİR KONUŞMA

Mustafa Kemal'in basın müşavirlerinden bir dostunun tavsiyesi üzerine yazar Halide Edip Hanımı yaşadığı çiftlik evinde ziyaret eder. Halide Hanım yazarı belinde tabancası ayağında erkek çizmeleriyle karşılar. Milli hareket üzerine sorulan soruyu Halide Hanım şu şekilde cevaplar:

"Burada gördüğünüz gibi, evlerimizi, ailemizi, güzel Boğazımızı arkamızda bıraktık... Bütün bunları dağlarımızı ve topraklarımızı işgal etmek isteyen düşmana karşı silahla mücadele etmek için bıraktık..."

Bütün dünyayı ateşe boğan genel savaş sırasında İstanbul'da idik. Almanya'nın Belçika'ya saldırması Türkleri üzdü. Çünkü Türkiye arzularının kör kıldığı bazı Avrupa milletlerinin şiddetlerinin nereye kadar gittiğini iyi bilmektedir.

Gerçekten Türkler bir felaketin yaklaştığını biliyorlardı... Kayzer'in Belçika'yı ezmesine üzüldük.

Beş sene sonra, Mondros ateşkesine ve Wilson'un 12'nci ilkesine inanarak silahlarını terk eden Türklere karşı müthiş bir haksızlık yapıldı.

Silahsızlanmış bir halkın üzerine Yunan ordusu saldırtıldı ve İzmir'e çıkan Yunanlılar burada katliamlara giriştiler ve ceplerine Anadolu'nun en güzel eyaletlerini koydular...

Bu olaylara karşı kimsenin sesi çıkmadı oysa bu yanlış yıkılmış bölgeler insanlığın bir parçasıydı...

İngiliz işgalindeki İstanbul'daki halkın maazur kaldığı ızdıraplar tarif edilemez...

Türkiye kendi iradesiyle genel savaşa girmemiştir. Kendisi Almanya'dan Avusturya'dan hatta Bulgaristan'dan daha fazla hırpalanmıştır.

Vatanseverlik duyguları olan bir halk ayaklanmaz mı? Ümitsiz halkların ekseriya daha korkulması gerekenler olduğu bilinmiyor mu?

Mustafa Kemal giriştiği yüce mücadelede baskı altında tutulan Asya'daki diğer halkları uyandırdı... Bugün Çin'deki ve Hindistan'daki Müslümanlara sıkıca bağlıyız. Bilinçsiz birkaç diplomatın kışkırttığı olayların nereye varacağına bilincindeyiz.

Bakü'deki büyük kongre ileriye doğru bir adımdır. Asya'nın baskı altında tutulan halklarının isyanı pek yakındır. Yarın bütün İngiliz sömürgeleri ateşlendiğinde Lloyd George arzularına ram olan baskıcıların üzerine çöken uğursuzluğun ağırlığını hissedecektir."

SONUÇ

Yeniden kurulmakta olan bir Devlet için insanüstü harcanılan çaba dışardan gelenleri de etkilemiştir. Ankara'yı terk etmeden önce bir arkadaşıyla konuşan yazar; "Mustafa Kemal Paşa'ya söyleyin yarattığı eserin büyüklüğünü gördükten sonra ona karşı duyduğum saygı ve hayranlık o kadar büyük ki her yerde kendimi gururla "Türk'ün yeniden doğuşunun Havarisi" olarak tanıttacağım" der. Yazarın bu son sözlerine eklenecek yeni bir şey yok.

